

## MÜASİR MƏKTƏBDƏ MÜƏLLİM-ŞAĞIRD MÜNASİBƏTLƏRİNİN PSIXOLOJİ ASPEKTLƏRİ

**N.A. Baxşəliyeva**

Azərbaycan Universiteti, Ceyhun Hacıbəyli, 71, Bakı, Azərbaycan

E-mail: [baxseliyevanisane@gmail.com](mailto:baxseliyevanisane@gmail.com)

**Xülasə:** Məqalədə müasir təhsil müəssisəsində müəllim-şagird əlaqələrinin psixoloji xarakteri, onların bir-birinə təsir edən üsulları və təlim-tərbiyə mərhələsində emosional atmosferin əhəmiyyəti ətraflı şəkildə təhlil edilir. Məqalənin araşdırılmasında nəzəri-təhlil metodundan istifadə edilir. Tədqiqat müəllim və şagird arasındakı kommunikasiyanın, empatiyanın və inamın təhsil marağına təsirini qiymətləndirir, həmçinin bu münasibətlərin sinif daxilində ictimai şərait və tədris uğurları üzərindəki funksiyasını göstərir. Məqalədə həm avtoritar, həm də humanist qarşılıqlı təsir nümunələri müqayisə olunur, onların psixoloji təsirləri və pedaqoji fəaliyyətə təsirləri araşdırılır.

**Açar sözlər:** Müəllim, şagird, münasibət, psixologiya, təhsil, empatiya, motivasiya.

### Giriş

Müasir dövrdə təhsil quruluşunda yaranan yeniliklər ancaq təlimin strukturuns deyil, eyni zamanda onun psixoloji mühitinə, xüsusi ilə də müəllim-şagird münasibətlərinin xarakterinə vacib təsir göstərmişdir. Təlim-tərbiyə prosesinin nüvəsində insan faktorunun əsas olması, şəxsiyyətə istiqamətlənmiş pedaqogikanın formalaşması bu münasibətlərin psixoloji cəhətlərinin öyrənilməsinə vacib edir. Müəllimlə şagird arasındakı əlaqə təkcə bilik ötürülməsi prosesi deyil, eləcə də qarşılıqlı emosional, sosial və idrak mübadiləsi prosesidir. Bu münasibətin əsas məzmunu və səviyyəsi təlimin səmərəliliyini, motivasiyanı, emosional atmosferini və şagirdin şəxsiyyət tərəqqisini dolaysız müəyyənləşdirir.

Əgər əvvəlki pedaqogika müəllimi daha çox avtoritar obraz kimi qəbul edirdisə, aktual təhsil baxışında o, istiqamətləndirici, yardımçı və empatik partnyor kimi çıxış edir. Bu baxış müəllim şəxsiyyətinə yeni gözləntilər ortaya qoyur: emosional tarazlıq, kommunikativ qabiliyyət, individual münasibət və psixoloji çeviklik müasir müəllimin vacib xüsusiyyətləri tərkibinə daxildir.

### Müəllim-şagird münasibətlərinin psixoloji mahiyyəti

Tədqiqatlar sübut edir ki, müəllim-şagird münasibətlərinin müsbət, inama dayanan forması şagirdin öz güvənini, akademik uğurlarını və sosial davranış tərzini önəmli dərəcədə gücləndirir. Əksinə, münaqişəli, laqeyd və ya avtoritar davranışlar şagirdlərdə təşviş, dərstdən uzaqlaşma, sosial izolyasiya və özünüqiymətləndirmədə maneələr ortaya çıxara bilər.

Psixoloji aspektdən bu münasibətlər bir neçə əsas komponent üzərində qurulur: emosional əlaqə, idarəetmə və nəzarət səviyyəsi, ünsiyyət üslubu, qarşılıqlı hörmət və empatiya. Müəllimin emosional münasibəti və davranış tərzini sinifin ümumi psixoloji iqlimini formalaşdırır. Bu səbəbdən də müəllim–şagird münasibətlərinin psixoloji aspektlərinin elmi araşdırılması pedaqogika, sosial psixologiya və təlim psixologiyasının kəsişmə nöqtəsində duran aktual sahədir [2, 48–55].

Məqalənin məqsədi müasir məktəbdə müəllim–şagird münasibətlərinin psixoloji xüsusiyyətlərini, onların formalaşma mexanizmlərini və bu münasibətlərin təlim-tərbiyə prosesinə təsirini elmi baxımdan təhlil etməkdir. Bu məqsədlə münasibətlərin əsas psixoloji prinsipləri, ünsiyyət və empatiya məsələləri, motivasiya və emosional iqlim, münasibət modelləri və rəqəmsal dövrdə baş verən transformasiyalar geniş şəkildə araşdırılacaq.

### **Ünsiyyət, empatiya və emosional iqlimin rolu**

Müəllim–şagird münasibətləri pedaqoji prosesin təməli daşdır. Bu münasibətlər iki tərəfli – həm müəllimin təsiri, həm də şagirdin reaksiyası – formasında qarşılıqlı əlaqə yaradır. Psixoloji baxımdan bu münasibət insan davranışının üç əsas sahəsinə — emosional, idrak və iradi komponentlərə əsaslanır. Belə ki, müəllim və şagird bir-birini yalnız intellektual cəhətdən deyil, emosional səviyyədə də dərk edir və bu qarşılıqlı təsir təlimin uğuruna birbaşa təsir göstərir.

Müəllimin münasibət tərzini, səsi, bədən dili, jestləri və hətta baxışları şagirdlərdə emosional reaksiya yaradır. Əgər müəllim açıq, istiqanlı və anlayışlıdırsa, şagirdlər də onunla ünsiyyətdə psixoloji rahatlıq hiss edirlər. Əksinə, müəllimin sərt və tənqidçi davranışı sinifdə gərgin atmosfer yaradır, şagirdlərdə qorxu və özünifadə çətinliyi formalaşır. Bu baxımdan, müəllimin emosional intellekti münasibətlərin keyfiyyətini müəyyən edən əsas amillərdən biridir [12, 211].

Psixoloq K. Rojersin “humanist təhsil” konsepsiyasına görə, təlimin effektivliyi müəllimlə şagird arasında şəxsi əlaqə və empatiyanın səviyyəsindən asılıdır. Müəllim şagirdi şəxsiyyət kimi qəbul etməli, onun hisslərinə və fikirlərinə hörmətlə yanaşmalıdır. Bu zaman təlim yalnız bilik ötürülməsi deyil, həm də şəxsiyyətin formalaşma prosesi olur. Rojers qeyd edir ki, “təlim prosesində ən güclü motivasiya müsbət münasibət və qəbul olunma hissidir” [7, 52].

Müəllim–şagird münasibətlərinin psixoloji əsasını etimad və hörmət təşkil edir. Etimad qarşılıqlı inam hissidir; o, müəllimin şagirdə verdiyi dəyəri göstərir. Etimad olmayan yerdə nə motivasiya, nə də yaradıcılıq inkişaf edə bilər. Şagirdlər etimad gördükdə, özlərini dəyərli və məsuliyyətli hiss edir, bu isə onların öyrənməyə münasibətini gücləndirir.

Bu münasibətlərin düzgün formalaşmaması hallarında isə bir sıra psixoloji nəticələr ortaya çıxır:

- şagirdlərdə özünə inamın azalması,
- öyrənməyə qarşı passivlik,
- müəllimə qarşı emosional uzaqlaşma,
- təlimdən yayınma davranışı və s.

Müəllim–şagird münasibətləri həm fərdi, həm də sosial səviyyədə baş verir. Fərdi səviyyədə müəllim konkret şagirdlə qarşılıqlı əlaqə qurur, onun emosional vəziyyətini, maraqlarını və bacarıqlarını nəzərə alır. Sosial səviyyədə isə müəllim bütün sinifdə ümumi psixoloji iqlim formalaşdırır. Sinif daxilində qarşılıqlı hörmət, əməkdaşlıq və birgə öyrənmə atmosferi yaradıldıqda, şagirdlər daha motivasiyalı və məsuliyyətli olurlar.

Psixoloji nəzəriyyələr (xüsusilə Viqotskinin sosial-mədəni inkişaf konsepsiyası) göstərir ki, öyrənmə prosesi əsasən sosial qarşılıqlı təsir vasitəsilə baş verir. Yəni şagird müəllimlə və digər şagirdlərlə əməkdaşlıq sayəsində bilik əldə edir. Bu da onu göstərir ki, müəllim–şagird münasibəti sadəcə informasiya ötürməkdən ibarət deyil — bu münasibət inkişafın psixoloji mühərrikidir.

Ünsiyyət müəllim–şagird münasibətlərinin psixoloji əsasını təşkil edən ən mühüm proseslərdən biridir. Psixoloji baxımdan ünsiyyət təkcə informasiya mübadiləsi deyil, həm də emosional və sosial əlaqə formasıdır. Müəllimin ünsiyyət bacarığı onun pedaqoji fəaliyyətinin uğurunu müəyyən edən başlıca amillərdəndir. Çünki təlim yalnız müəllimin nəyi bildiyinə deyil, həm də necə danışdığına, necə dinlədiyinə və necə reaksiyaya verdiyinə bağlıdır.

Müəllimin ünsiyyət üslubu onun pedaqoji şəxsiyyətinin bir göstəricisidir. Psixoloqlar müəllim–şagird ünsiyyətinin üç əsas modelini fərqləndirirlər: avtoritar, demokratik və liberal.

- Avtoritar üslubda müəllim təkbaşına qərar verir, şagirdlərin fikirlərinə az əhəmiyyət verir. Bu halda şagirdlərdə qorxu, passivlik və yaradıcı düşünmənin zəifləməsi müşahidə olunur.
- Liberal üslubda müəllim nəzarəti zəif saxlayır, bu isə nizam-intizamın pozulmasına gətirib çıxarır.
- Demokratik üslubda isə müəllim və şagirdlər arasında qarşılıqlı hörmət, əməkdaşlıq və açıq ünsiyyət hökm sürür. Bu model ən optimal hesab olunur, çünki o, həm məsuliyyəti, həm də yaradıcılığı inkişaf etdirir.

Empatiya ünsiyyətin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Empatiya — başqasının emosional vəziyyətini dərk etmək və hiss etmək bacarığıdır. Müəllim empatik olduqda o, şagirdin hisslərinə, qorxularına, maraqlarına və ehtiyaclarına daha düzgün reaksiya verir. Bu, xüsusilə

uşaq və yeniyetmə yaş dövrlərində vacibdir, çünki həmin mərhələlərdə emosional dəstək və qəbul olunma hissi şəxsiyyətin formalaşmasında mühüm rol oynayır.

Empatik münasibət müəllimlə şagird arasında psixoloji körpü yaradır. Şagird hiss edir ki, müəllim onu anlayır və qiymətləndirir. Bu, təlim prosesində onun fəallığını və daxili motivasiyasını artırır. Empatiya həm də müəllimə çətin vəziyyətlərdə, məsələn, konflikt zamanı düzgün psixoloji yanaşma sərgiləməyə imkan verir. Empatik müəllim şagirdi cəzalandırmaq əvəzinə, onun davranışının səbəbini anlamağa çalışır.

Psixoloq D. Qolmanın “emosional intellekt” konsepsiyasına əsasən, empatiya emosional intellektin əsas komponentlərindən biridir. Yüksək emosional intellektə malik müəllimlər daha effektiv ünsiyyət qurur, stressi idarə edir və sinifdə pozitiv iqlim yaradırlar. Bu iqlim öz növbəsində, şagirdlərin öyrənməyə münasibətini yaxşılaşdırır və akademik nəticələrə müsbət təsir edir.

Azərbaycan pedaqoji təcrübəsində də empatiyanın əhəmiyyəti vurğulanır. Müəllim şagirdin fərdi psixoloji xüsusiyyətlərini nəzərə aldıqda, onun potensial imkanlarını daha səmərəli istiqamətləndirə bilir. Məsələn, utancaq şagirdlər daha çox emosional dəstəyə, fəal şagirdlər isə özünütənzimləməyə yönəldici münasibətə ehtiyac duyurlar. Buna görə də empatiya müəllim fəaliyyətində vahid strategiya deyil, fərdi yanaşmaya əsaslanan dinamik psixoloji bacarıqdır.

Bütün bunlardan belə nəticəyə gəlmək olar ki, ünsiyyət və empatiya müəllim–şagird münasibətlərinin səmərəliliyini təmin edən iki əsas psixoloji sütundur. Empatiyasız ünsiyyət formal, ünsiyyətsiz empatiya isə təsirsiz qalır. Onların vəhdəti isə sağlam psixoloji mühitin təməlini qoyur.

Təlimdə motivasiya və emosional mühit müəllim–şagird münasibətlərinin keyfiyyət göstəriciləridir. Psixoloji cəhətdən motivasiya insanın fəaliyyətini hərəkətə gətirən daxili qüvvədir. Təhsildə motivasiya iki əsas formada təzahür edir: daxili motivasiya (öyrənməyə maraq, bilik əldə etmək həvəsi) və xarici motivasiya (qiymət, mükafat, müəllim və valideynlərin təsdiqi). Müəllim–şagird münasibətləri bu iki növ motivasiyanın balansını müəyyənləşdirən mühüm faktordur.

Müəllim şagirdə qarşı pozitiv münasibət göstərdikdə, onu dinlədikdə və fikirlərinə dəyər verdikdə, şagirdin daxili motivasiyası artır. O, artıq öyrənməni yalnız qiymət üçün deyil, özünü inkişaf etdirmək üçün həyata keçirir. Əksinə, müəllimin laqeyd və ya tənqidçi davranışı emosional gərginlik yaradır, bu da motivasiyanın azalmasına səbəb olur.

Tədqiqatlar göstərir ki, emosional iqlim təlimin uğuruna birbaşa təsir edən amillərdən biridir. Pozitiv emosional mühitdə olan şagirdlər daha fəal, yaradıcı və təşəbbüskardır. Onlar

səhv etməkdən qorxmurlar, çünki müəllimin münasibəti onları dəstəkləyir. Mənfi emosional iqlimdə isə öyrənmə qorxu və stresslə müşayiət olunur, bu da idrak fəaliyyətini zəiflədir.

Motivasiya və emosional mühit arasında qarşılıqlı asılılıq mövcuddur: emosional sabitlik motivasiyanı gücləndirir, motivasiyanın yüksək olması isə öz növbəsində pozitiv emosional vəziyyət yaradır. Bu əlaqə müəllim–şagird münasibətlərində xüsusilə aydın görünür. Məsələn, müəllim tərəfindən verilən kiçik bir müsbət geribildirim (məsələn, “çox yaxşı iş gördün”, “sənin fikrin maraqlıdır”) şagirdin emosional vəziyyətini dərhal dəyişdirə və onun öyrənməyə münasibətini gücləndirə bilər.

Müəllimin emosional intellekti burada da əsas rol oynayır. O, şagirdin duyğularını hiss etməli, sinifdəki ümumi əhval-ruhiyyəni müşahidə etməli və lazımı anlarda dəstək göstərməlidir. Hər bir sinif özünəməxsus psixoloji sistemdir və müəllim bu sistemin “emosional tənzimləyicisi” rolunu oynayır.

Motivasiya həm də müəllimin şəxsi davranışı ilə bağlıdır. Əgər müəllim öz işinə maraqla yanaşırsa, şagirdlər də bu enerjini hiss edir və ona cavab verirlər. Təlim psixologiyasında buna “emosional ötürülmə effekti” deyilir. Müəllimdə yaranan müsbət emosiyalar sinfə ötürülür, mənfi emosiyalar isə təlim prosesini zəiflədir.

Yekun olaraq qeyd etmək olar ki, motivasiya və emosional mühit yalnız psixoloji deyil, həm də pedaqoji məsuliyyət sahəsidir. Müəllim həm bilik ötürən, həm də şagirdin emosional inkişafını yönləndirən şəxsdir. O, təlim prosesində marağın, pozitiv hisslərin və psixoloji təhlükəsizliyin təminatçısı kimi çıxış edir.

Müəllim–şagird münasibətlərinin xarakteri pedaqoji prosesin mahiyyətini müəyyənləşdirir. Tarixən bu münasibətlər iki əsas modeldə formalaşmış: avtoritar və humanist.

Avtoritar modeldə müəllim əsas hakim fiqur kimi çıxış edir; o, qərarları təkbaşına qəbul edir, şagirdlərdən mütləq itaət gözləyir. Bu modeldə tənqid, nəzarət və cəza əsas tərbiyə vasitələri sayılır. Psixoloji cəhətdən belə münasibət forması şagirdlərin özünüifadə imkanlarını məhdudlaşdırır, təşəbbüskarlığı azaldır və daxili motivasiyanın formalaşmasına mane olur.

Humanist model isə müəllimlə şagird arasında bərabərhüquqlu əməkdaşlıq prinsiplərinə əsaslanır. Bu yanaşmada müəllim yalnız bilik verən deyil, həm də rəhbərlik edən, istiqamət göstərən, anlayan şəxsdir. Psixoloq K. Rojersin “humanist təhsil” konsepsiyasına görə, öyrənmə yalnız o zaman səmərəli olur ki, insan özünü təhlükəsiz və qəbul edilmiş hiss etsin. Belə mühitdə şagirdlər öz fikirlərini sərbəst ifadə edir, səhv etməkdən qorxmur və şəxsiyyət kimi inkişaf edirlər.

Humanist münasibət modelinin əsas prinsipləri aşağıdakılardır:

1. Qarşılıqlı hörmət və etimad;

2. Şəxsi fərqlərin tanınması;
3. Özünü ifadə azadlığı;
4. Psixoloji təhlükəsizlik;
5. Məsuliyyət və qarşılıqlı öyrənmə.

Bu prinsiplər təkcə pedaqoji deyil, həm də psixoloji baxımdan sağlam münasibət mühitinin əsasını təşkil edir. Müəllim burada nəzarət edən deyil, düşüncə partnyoru rolunu oynayır.

Azərbaycan təhsil sistemində son illər aparılan islahatlar da məhz humanist münasibət modelinin geniş tətbiqini hədəfləyir. Müəllimlərin fəaliyyətində emosional intellektin, empatiyanın və kommunikativ bacarıqların artırılması əsas istiqamətlərdəndir.

Avtoritar münasibət bəzən nizam-intizamı təmin etsə də, uzunmüddətli perspektivdə şagirdlərin daxili azadlığını və yaradıcılığını boğur. Humanist yanaşma isə daha çətin, lakin daha səmərəli yoldur — çünki o, insanı mərkəzə qoyur. Bu modeldə müəllim təkcə biliyi deyil, münasibəti, davranışı və emosional sabitliyi ilə də nümunə göstərir.

Beləliklə, müəllim–şagird münasibətlərində optimal model avtoritar nəzarət ilə humanist azadlığın balansıdır. Yəni müəllim qaydaları qoruyur, lakin şəxsiyyəti boğmur; tənqid edir, lakin hörməti saxlayır; istiqamət verir, lakin seçimi məhdudlaşdırmır.

### **Müasir dövrdə münasibətlərin dəyişən psixoloji dinamikası**

XXI əsr texnologiyalar əsridir və bu, müəllim–şagird münasibətlərinin psixoloji strukturunu köklü şəkildə dəyişib. Əvvəllər müəllim əsas bilik mənbəyi sayılırdısa, indi informasiya demək olar ki, hər kəs üçün rəqəmsal mühitdə əlçatandır. Bu, pedaqoji münasibətlərdə rol və status dəyişikliyinə gətirib çıxarıb. Müəllim artıq bilik ötürən deyil, biliklərin təhlilçisi və istiqamətverici mentor kimi çıxış edir.

Rəqəmsal dövrün psixoloji çağırışlarından biri də emosional məsafə probleimidir. Onlayn dərslər, virtual təlim mühitləri və sosial media vasitəsilə əlaqələr emosional təmasın azalmasına səbəb olur. Bu isə müəllim–şagird münasibətlərinin empatik və canlı komponentlərini zəiflədir.

Buna görə müasir müəllim yalnız texnoloji bacarıqlara deyil, həm də rəqəmsal empatiya qabiliyyətinə malik olmalıdır — yəni şagirdin emosional vəziyyətini ekran arxasından da hiss edə bilmək bacarığına.

Rəqəmsal mühit həm də yeni motivasiya formaları yaradır. Şagirdlər artıq tədris prosesindən daha çox interaktiv, oyunlaşdırılmış və vizual fəaliyyətlər gözləyirlər. Müəllim bu dəyişiklikləri nəzərə alaraq psixoloji çevikliyi artırmalı, dijital pedaqogikanın prinsiplərini mənimsəməlidir [14, 83–90].

Eyni zamanda sosial şəbəkələr və onlayn platformalar müəllim–şagird münasibətlərinə ictimai görünürsən qazandırır. Bu şəraitdə müəllimin etik davranışı və psixoloji sabitliyi daha da önəm qazanır.

Rəqəmsal dövrdə baş verən bu dəyişikliklər münasibətlərin psixoloji dinamikasına yeni ölçülər əlavə edib:

- Ünsiyyət artıq fiziki deyil, virtual kontekstdə baş verir;
- Nəzarət və dəstək rəqəmsal alətlərlə həyata keçirilir;
- Emosional qarşılıqlı təsir vizual simvollar və geribildirimlər vasitəsilə formalaşır.

Bu səbəbdən, müasir dövrdə müəllim–şagird münasibətləri hibrid psixoloji sistem kimi qiymətləndirilir. Bu sistemdə həm real, həm də virtual qarşılıqlı təsir bərabər rol oynayır.

Son illərdə aparılan bir çox psixoloji tədqiqatlar göstərir ki, müəllim–şagird münasibətləri şagirdlərin akademik nailiyyətlərinə və emosional rifahına birbaşa təsir edir.

Məsələn, Korneli Universitetinin (ABŞ) 2022-ci il tədqiqatında müəyyən olunub ki, müəllim tərəfindən empatik dəstək alan şagirdlərin akademik performansı orta hesabla 18% daha yüksəkdir.

Digər tədqiqatlarda isə müəllimlə şagird arasında qarşılıqlı hörmət və emosional sabitliyin stress səviyyəsini 25–30% azaltdığı sübut olunub.

Azərbaycan kontekstində aparılan araşdırmalarda da oxşar nəticələr əldə edilib. Məsələn, ADPU-nun psixologiya fakültəsinin 2021-ci il tədqiqatına əsasən, humanist münasibət mühiti olan siniflərdə şagirdlərin intellektual fəallığı və sosial uyğunluğu əhəmiyyətli dərəcədə yüksək olub.

Tədqiqatlar həmçinin göstərir ki, müəllimin emosional tükənməsi (burnout) münasibətlərə mənfi təsir göstərən əsas psixoloji risk amilidir. Bu problem müəllimin motivasiyasını azaldır, empatiya səviyyəsini zəiflədir və nəticədə şagirdlərdə də emosional uzaqlaşma yaradır. Buna görə müəllimlərin psixoloji rifahının qorunması, stressin idarə edilməsi və peşəkar dəstək mexanizmlərinin gücləndirilməsi mühüm zərurətdir.

Psixoloji tədqiqatların ümumi nəticələri belədir:

- Sağlam münasibətlər müsbət öyrənmə nəticələrinə gətirir;
- Emosional dəstək şagirdin sosial adaptasiyasını artırır;
- Humanist ünsiyyət təlim motivasiyasını yüksəldir;
- Müəllimin empatiyası sinif iqlimini sabitləşdirir.

### **Nəticə**

Yekun olaraq demək olar ki, müasir məktəbdə müəllim–şagird münasibətləri yalnız tədris prosesinin tərkib hissəsi deyil, həm də təhsil sisteminin psixoloji dayaq nöqtəsidir. Bu



münasibətlərin keyfiyyəti şagirdin şəxsiyyət kimi formalaşmasına, özünə inamına və sosial davranışına birbaşa təsir göstərir.

Müəllimin əsas vəzifəsi bilik verməklə yanaşı, emosional dəstək göstərmək, təhlükəsiz psixoloji mühit yaratmaq və şagirdin fərdi inkişafına şərait yaratmaqdır. Ünsiyyət, empatiya, motivasiya, emosional sabitlik və humanist münasibət — bunlar müəllim şəxsiyyətinin psixoloji səmərəliliyini müəyyən edən əsas meyarlardır.

Rəqəmsal dövr yeni çağırışlar yaratsa da, təlimin mərkəzində insan faktoru qalır. Texnologiyalar vasitədir, lakin təlimin ruhunu yenə müəllim və şagird arasındakı emosional əlaqə müəyyənləşdirir.

Beləliklə, müasir pedaqogikanın əsas prinsipi budur: təlim yalnız bilik deyil, münasibətdir; tərbiyə isə yalnız qayda deyil, anlayışdır.

### Ədəbiyyat

1. Əliyev Ə., (2019), Təlim psixologiyası, Bakı, Təhsil Nəşriyyatı, 312 s.
2. Qasimova S., (2021), Pedaqoji ünsiyyətin psixoloji əsasları, Bakı, Elm və Təhsil, 248 s.
3. Həsənov V., (2020), Müəllim-şagird münasibətlərinin formalaşması problemləri, Bakı, Adiloğlu, 198 s.
4. Rzayeva N., (2018), Psixologiya və müasir təlim, Bakı, Təhsil Nəşriyyatı, 276 s.
5. Məmmədov T., (2017), Müasir məktəbdə müəllim-şagird münasibətləri, Bakı, Elm və Təhsil, 224 s.
6. Quliyev F., (2020), Təhsil psixologiyası və pedaqogika, Bakı, Təhsil Nəşriyyatı, 304 s.
7. Rogers C., (1983), Freedom to Learn, Columbus, Merrill, 239 s.
8. Piaget J., (1970), Psychology and Pedagogy, New York, Viking Press, 235 s.
9. Vygotsky L. S., (1978), Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes, Cambridge, Harvard University Press, 159 s.
10. Hargreaves A., (2000), Changing Teachers, Changing Times, London, Cassell, 226 s.
11. Brophy J., (2010), Motivating Students to Learn, New York, Routledge, 288 s.
12. Slavin R. E., (2018), Educational Psychology: Theory and Practice, Boston, Pearson, 624 s.
13. Tomlinson C. A., (2014), The Differentiated Classroom, Alexandria, ASCD, 197 s.
14. Daniels H., Cole M., (2007), The Cambridge Companion to Vygotsky, Cambridge, Cambridge University Press, 315 s.



---

## PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF TEACHER-STUDENT RELATIONSHIPS IN MODERN SCHOOLS

**N.A. Bakhshaliyeva**

Azerbaijan University, Ceyhun Hajibeyli, 71, Baku, Azerbaijan

**Abstract.** The article provides a detailed analysis of the psychological nature of teacher–student interactions in modern educational institutions, their mutually influencing methods, and the importance of the emotional atmosphere during the teaching and upbringing stages. The study evaluates how communication, empathy, and trust between teachers and students affect educational engagement, and also demonstrates the role of these relationships in shaping the social environment and academic success within the classroom. The article compares both authoritarian and humanistic interaction models, examining their psychological impacts and effects on pedagogical practice.

**Keywords:** Teacher, student, relationship, psychology, education, empathy, motivation.